

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת ואתחנן

"אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוָה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם"

בלבוש האורה (שם) נתקשה דהכתובים קשו אהדדי. דבסוף ואתחנן מבואר דתשלום השכר הוא למחר דהיינו לעולם הבא, ואילו בפרשה זו נתבאר דהתשלום הוא בעולם הזה וכמו שכתוב "ואהבך וברכך והרבך" וגו'. יעוי"ש מש"כ בזה.

ג-א-

גם נראה ליישב ובהקדם מה ששינוי באבות (פ"ד מ"ב) בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה וכו', ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה, ע"כ.

ובפ"י הרע"ב (שם) בד"ה ששכר מצוה וכו', פירוש אחר ששכר מצוה מצוה, שכל מה שאדם משתכר ומתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפ"ע, ונוטל שכר על המצוה שעשה ועל העונג וההנאה שנהנה בעשייתה, עכ"ל.¹

ובליקוטים מספר זרע יצחק (שם) כתב הרב וכו', ע"כ. ובזה ניחא קושיית העולם על הא דק"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והא כתיב שכר בתורה כמו "אם בחקתי" וכו' (בחקתי כו ג). וצ"ל דעל המצוה גופה ליכא שכר.² אבל בעד עשייתה בשמחה כנ"ל, איכא שכר בהאי עלמא.³

ויש לומר על דרך זה גם לענינו דמכיון דכתיב 'והיה', ואמרו במדרש רבה (לך לך פרשה מב אות ג) דבכל מקום שנאמר "והיה" הוא לשון שמחה וכו', ע"כ.⁴ אי"כ י"ל דאף שאמרו ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, אך על מה שעושה את המצוה בשמחה מקבל שכר בעולם הזה על העונג וההנאה שנהנה בעשייתה, ושפיר נאמר ואהבך וברכך וכו' משום דהוא מתן שכר על השמחה. ומיושב בזה מה שנתקשה בלבוש האורה.

ומדויק לפי"ז מה שאמרו "היום לעשותם" ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם, היינו רק "עבור עשיית המצוה" אז ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם, אבל עבור "השמחה" בשעת העשייה משלמין גם בעוה"ז.

ד-א-

בליקוטים מספר זרע יצחק (אבות פ"ב מ"א) ד"ה שאין אתה יודע מתן שכר, והא דאמר מתן שכר ולא אמר תשלום שכר דאין הקב"ה צריך לשלם רק במתנה נותן השכר. כמו דאיתא (מדרש רבה אמור כו אות ב) עה"פ "מי הקדמני ואשלם" (איוב מ ג) אמר הקב"ה מעולם לא קדמני אדם עשה מעקה נתתי לו בית וכן מזוזה, עשה ציצית נתתי לו בגד וכו'. ולפי זה מה שהשם ברוך הוא נותן שכר אינו רק מתנה, ולזה אמר מתן שכר וק"ל, עכ"ל.

ובספר חדרי בטן להחיד"א (עקב אות טו) כתב, ובזה יובן "והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד אשר נשבע לאבותיך" (עקב ז יב). ונקדים מאמר חז"ל (ויקרא רבה אמור פרשה כו אות ב) מי הקדמני ואשלם מי מל בנו וכו' [עד שלא נתתי לו בן זכר], ואיתא דאם האדם זריו ליכא מי הקדמני וכו' [ואסמכוה דורשי רשומות במאמרם ז"ל] [פסחים ד א] זריזין מקדימין למצות [מקדימין דייקא שהן מקדימין ולא נאמר עליהם מי הקדמני]. ואיתא בילקוט (ראה רמז תתעז) "והיה כי תבוא" (כי תבוא כו א) אין והיה אלא מיד, וז"ש והיה כשיהיה מיד בזריזות עקב יש שכר ולא שייך מי הקדמני, ושמר ה' אלקיך לך את הברית, עכ"ל. (ועי' מש"כ שם עוד באות טז).⁵

בבאר מים חיים (חיי שרה כד א) בד"ה ואברהם זקן, או אפשר כי נודע (עבודה זרה ג א) אשר הגם ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא כאומרם היום לעשותם ומחר לקבל שכרם מכל מקום הידור המצוה וחשק האהבה וזירוהו היתור אשר ישנו לאדם במצות

"וְשִׁמְרַתְּ אֶת הַמִּצְוָה וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אֲנִי מִצְוָה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" ע"כ (ואתחנן ז יא). ובפ"י רש"י (שם) בד"ה היום לעשותם, ולמחר לעוה"ב ליטול שכרם, עכ"ל.

ומקור דבריו מעירובין (כב א) והיינו דאמר רבי יהושע בן לוי: מאי דכתיב "אשר אנכי מצוך היום לעשותם", היום לעשותם - ולא למחר לעשותם, היום לעשותם - למחר לקבל שכרם. וכן איתא ג"כ במסכת עבודה זרה (ג א).

הנה בגמרא שם ושם איתא ב' דרשות מתיבות "היום לעשותם", וצריך ביאור אמאי הביא רש"י רק הדרשא של ולמחר לקבל שכרם.

א-א-

בספר אור חדש (קאליר, קידושין לט ב) ד"ה דאמר שכר מצוה, כתב: לכן נראה משום דהמפרשים כתבו טעמא דמילתא דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא משום דאין שכירות משתלמת אלא בסופו (בי"מ סה א), וכל ימי חלדי האדם הוא עומד ופועל מעשי ה' ומצותיו, ואין לו שכרו עד שובו לעפרו וישקוט מעבודתו. וז"כ רש"י סוף פרשת ואתחנן "אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום" (ז יא) לעשותם ולמחר לקבל שכרו, ובגמרא (עירובין כב א) דרשינן היום לעשותם ולא למחר לעשותם. [לכאורה כוונתו אמאי השמיט רש"י דרשא זו] רק להמבואר חדא באידך תלי מדנותן שכר למחר, והיינו משום דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף ש"מ למחר לאו זמן עשייה הוא, דאל"כ אין עדיין זמן לשלם שכרו, ומתי ישתלם, וכשם שמשלמין לעתיד כך הוה ליה לשלם מיד, אלא ע"כ ממילא נשמע לאו למחר לעשותם, וכו' עכ"ל.

עדר"ז כתב בליקוטים מספר זרע יצחק (אבות פ"ב מ"ו) בד"ה ודע שמתן שכרן כו'. כדקיימא לן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וילפינן זה בגמרא דע"ז (ג א) מדכתיב "אשר אנכי מצוך היום לעשותם" (ואתחנן ז יא) ולא למחר לעשותם, היום לעשותן ולא היום לקבל שכרן. ואיכא למידק מני"ל למידק שתי דרשות מתיבה אחת, ויש לומר דהא תליא דהטעם דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף, וסוף העבודה של מצוה הוא כשימית ונעשה חפשי מן המצות (נדה סא ב). אבל למ"ד אין מצות בטלות לעתיד לבוא ואסור לקברו בכלאים, ואם כן אין סוף למצות ואיכא שכר גם בעולם הזה. ובזה ניחא היום לעשותן ולא למחר לעשותן והמצות בטלות לעתיד לבוא ואיכא סוף למצות והשכירות משתלמת לבסוף, ולכן ולא היום לקבל שכרן וק"ל, עכ"ל.

ועדיין צריך ביאור דאף לפי מה שנתבאר דחדא תלי באידך, ואמאי לא נקט רש"י הדרשא הראשונה.

ויש לבאר עפ"י מה שכתבו בתוס' (עבודה זרה ג א) ד"ה היום וז"ל: אבל היום לעשותם ונתשלום שכר כתיב (ואתחנן ז י) "ומשלם לשונאיו", ותשלום שכר הצדיקים הוא לעולם הבא, עכ"ל.

פי' דמכיון דקרא שלפניו מיירי בתשלום שכר לרשעים, אי"כ כפשוטו גם מקרא שאחריו קאי על תשלום השכר, וי"ל דלכן הביא רש"י דרשא זו לפי שהיא פשוטו של מקרא.

ב-ב-

"וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרַתֶּם וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם וגו': וְאֶהְיֶה וְיִבְרַכְךָ וְיִבְרַךְ יִבְרַךְ פְּרִי בְטֶנְךָ וְיִפְרִי אֲדָמְתֶךָ דְּיִנְךָ וְתִירְשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ וגו'" ע"כ (עקב ז יב-ג).

ובפ"י רש"י (שם) והיה עקב תשמעון - אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון: ושמר ה' וגו' - ישמור לך הבטחתו, עכ"ל.

¹ בארחות צדיקים (סוף שער השמחה) כתב דהשכר על קיום המצוה בשמחה, הוא "אלף ידות" מקיומה בלא שמחה.

² בספר עשרה מאמרות (הובא בחנוכת התורה פנחס אות קמב) כתב: דהטעם מפני שהמצוה הוא נצחיי לכן צריך להיות השכר גם כן נצחיי לפיכך שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. דימינו כצל עובר ואם ינתן לו שכרו ואחר כך ימות אם כן לא יהיה השכר נצחיי. מה שאין כן בהנתן לו לאחר מיתתו אם כן יהיה השכר נצחיי וכו' עכ"ל.

³ שם: וזה י"ל כוונת הפסוק "נתן נתן לו ואל ירע לבבך וגו' כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך" (ראה טו ז), ולכאורה תיבת 'כי' אין לו דיבוק. ולפי הנ"ל הכי פירושו, ואל ירע לבבך רק תעשה בשמחה כי בגלל הדבר הזה שתעשה בשמחה יברכך ה' אלקיך, אבל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. וכן מ"ש שכר עבירה נמי פירש הר"ב הכי, וז"ש במדרש (איכה פרשה א אות כב) "חטא חטאה ירושלים" (איכה א ח) חטאו בכפליים ולקתה בכפליים. וקצת קשה מאי חטאה בכפליים, אלא ה"פ דהיו שמחים בעשיית העבירה ומתכוונים להמריד את קונם, ואז העבירה והשמחה נחשב לבי' עבירות

⁴ במהדורה בתרא (בבא בתרא פח ב) בסוד"ה אמר רבי לוי, וז"ל: והנראה ליישב ע"פ מ"ש במדרש איכה (פרשה א אות ל) גבי רבי יוחנן בן זכאי כששרפו הפריצים את כל אוצרות התבואה, ואמר ר' יוחנן וי, והלשינו אותו לראש ברינוי והביאו אותו אליו ורצה להרגו, והתנצל רבי יוחנן שאמר וה, בין וי לזה ניצל רבי יוחנן, והוא לשון שמחה, וכו', ולכן כל מקום שנאמר והיה ל' שמחה מפני שאותיות וה הם תחילת התיבה, עכ"ל.

⁵ בכלי יקר (קרח יז כג) באה"י וזכה למתנות שנאמר "ואני הנה נתתי לך", (שם יח ח) ולשון הנה מורה על הזריזות, וכן פירש רש"י בפרשת ושב "ויאמר הנני" (בראשית לז ג), לשון ענוה וזריזות: ורש"י פירש כאן הנה בשמחה, כמה דאת אמר "הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבבו" (שמות ד יד). וטעמו של דבר שכל הנה לשון זריזות הוא וכל מה שהאדם עושה בזריזות ודאי הוא שמח בעשייתו וכו', עכ"ל.

אל. זה לפירות יחשב לאכול מהם בעולם הזה, לבד שכרן בעולם הבא.

ולדבריהם מתיישב שפיר מה שנתקשה בלבוש, משום דהכא מיירי בתשלום שכר על אופן עשיית המצות ולא על גוף המצות, והוא מתשלם בעולם הזה.

ה-ה-

בספר פרדס שאול (ריש פרשת עקב) ד"ה והנה רש"י וכו', כתב: דהנה המפרשים נתקשו איך הקב"ה אינו משלם שכר בעוה"ז הא עובר על כל תלין. ואולם י"ל כיון דאין לך אדם שיעשה המצוה כתיקונה כפי רצון השי"ת בשלמות גדול בלי שום חסרון, וזהו שכתב "כי אין צדיק כו' טוב ולא יחטא" (עי' קהלת ז ט), ולכאורה ל"ל כפל הלשון טוב ולא יחטא, אך להנ"ל יתפרש דודאי צדיק אינו חוטא, אך עכ"פ כשעושה המצוה אינו עושה בכל פרטיה כו' ויש שם חסרון מעט, זהו אשר יעשה טוב היינו תורה ומצות שזהו חטא נקראים טוב, ולא יחטא ולא יהיה בהם שום חסרון, וזה חטא היא לשון חסרון (עי' מלכים א' א כא), וא"כ כיון שלא השלים הפועל פעולת הבעה"ב אין כאן חיוב שכר וליכא כל תלין, וכמ"ש "ולך ה' חסד כי אתה תשלם" כו' (תהלים סב ג), היינו שאין כאן חוב רק חסד מה שמשלם שכר כמעשהו כאלו עשה המצוה בשלימות כי לא כן הוא כנ"ל. וכיון שזה רק מצד חסד ולא מכח משום שכירות ליכא כל תלין ואתי שפיר, וכו' עכ"ל.

ומבואר בדבריו עוד טעם על מה שאין שכר מצוה בהאי עלמא, והוא משום דאין צדיק בארץ אשר יעשה יעשה טוב ולא יחטא, והיינו שמחסר בשלימות המצוה, ולכן לא שייך תשלום שכר על המצוה. משא"כ באופן שיתכן קיום המצוה בשלימות בוודאי התשלום יהיה בעולם הזה.

"פִּינְחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הִלְחֵן הַשֵּׁיב אֶת חֻמַּתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאַתִּי בְּתוֹכָם" וגו' ע"כ (פנחס כה יא)

ובאור החיים (שם) בקנאו את קנאתי בתוכם. דקדק לומר קנאתי, גם אמר בתוכם, בא לתת כח המשיג בו השבת חמה, ואמר שהיתה באמצעות ג' דברים. הא' שקינא בכבודו ובעצמו וסכן בעצמו כאמור בדבריהם, והוא אומר בקנאו בכינוי ב' שהיתה הקנאה בשביל כבודי לבד לא לאמצעות שום דבר זולתו, וזו היא מצוה שלימה אשר יתמצה ה' בה יותר מכל אשר יעשה האדם, והוא אומר את קנאתי בכינוי להמדבר ברוך הוא. ג' שלא היתה הפעולה שעשה נעלמת מעיני אדם אלא קדש ה' בתוך קהל ועדה, כאומרם ז"ל (סנהדרין פב א) שהיו כל שבט שמעון סביב לאהל אשר שם דקר שניהם והרג נשיאיהם בפניהם, והוא אומר בתוכם, עכ"ל.

ובמדרש רבה (פנחס פרשה כא אות א) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אמר הקדוש ברוך הוא **בדין הוא שיטול שכרו**, עכ"ל.

וצ"ב דהרי אמרין דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ולפי מה שנתבאר בפרדס שאול דבאופן שהשלים את המצוה כתיקונה משתלם שכרה בעולם הזה, מיושב שפיר דברי המדרש וכמו שנתבאר באור החיים הק' ב' שהיתה הקנאה בשביל כבודי לבד לא לאמצעות שום דבר זולתו, וזו היא מצוה שלימה אשר יתמצה ה' בה.

ו-ו-

אִז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ" ע"כ (מלאכי ג טו).

בברכות (ו א) איתא: מאי "ולחושבי שמו", אמר רב אשי חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה - מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, ע"כ. **ובהגהות הב"ח** (שם אות ב) גרס אפי' חשב אדם.

וי"ל דמה דקאמר אפילו וכו', היינו דלא מיבעיא שבאופן שעשה את המצוה, אלא שמתוך אונס לא השלים עשייתה כתיקונה, דאז בודאי מחשבין כאילו עשאה כתיקונה, שהרי עשה כל מה שבידו לעשות. אלא אפילו באופן שלא עשאה כלל מחמת האונס, ג"כ מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.⁹

ונראה לפי מה שנתבאר בפרדס שאול - דמה שאין הקב"ה משלם שכר בעולם הזה אין בזה משום כל תלין, כיון שאין לך

⁶ ועי' עוד מש"כ בזה בספר **חנוכת התורה** (שם אות קמב).
⁷ הפטרת שבת הגדול.

⁸ וכן היא הגירסה בשבת (סג א) ובקידושין (מ א).

⁹ ועי' אבות (פ"ב מ"ב) ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם, ע"כ. וברע"ב (שם) ד"ה ואתם ורמב"ם פי' וכו', ובביאור הגר"א (שם) בד"ה ואתם, ודו"ק.

אדם שיעשה המצות כתיקונם, וכיון שלא עשה המצוות בשלימות אין כאן חיוב שכר.

י"ל שבאופן שחשב לעשות מצוה ולא עשה את המצוה משום שהיה אנוס, שאמרו חכמינו ז"ל שהכתוב מעלה עליו "כאילו עשאה", הוי כאילו עשאה כתיקונה בשלמות הראוי, א"כ הוא ראוי לקבל שכר.

וכך י"ל ג"כ שבאופן שהאדם מקיים את המצוה בשמחה, וודאי הוא שרוצה לעשות את המצוה כתיקונה, ומה שלא השלים נחשב כנאנס לענין זה, ואז מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה בשלימות, ולכן שכרו מתשלם בעולם הזה.

ז-ז-

ולהמתבאר מתפרש שפיר סמיכות הפסוקים, והוא משום דהטעם דאין שכר על עשיית המצות בעוה"ז, הוא מכיון שחסר תמיד "בלעשותם", פי' משום דאין לך אדם שיעשה המצות כתיקונם. אבל אם יתקיים "והיה עקב תשמעון", וכל מקום שכתוב "והיה" הוא לשון "שמחה", וכמו שנתבאר בפתיחה למד"ר מגילת אסתר (סוף אות יא) וגם כאן הכוונה דהיינו אם יהיה בשמחה, ואז אף אם לא השלים מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה כתיקונה, ויש כאן חיוב שכר וכל תלין, ושפיר כתב ושמר וכו' ואהבך וברכך והרבך וגו'.¹⁰

ח-ח-

גם יש ליישב ובהקדם מש"כ **בשו"ת דברי יציב** (או"ח ח"ב סי' רנג) ובמרדכי (יומא רמז תשכג) הנ"ל איתא שאוכלים רוביא כדי שירבו נכסיו עיין שם. **ואפשר ע"ד דאיתא דאף ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא, היינו דוקא במצוה שעושה, אבל במצוות שנעשו ממילא ע"י תשובה מאהבה איכא שכר בהאי עלמא.** וא"ש שע"י שירבו זכויותיו ע"י תשובה מאהבה וכו"ל, ממילא ירבו נכסיו בשכר המצוות. וא"ש ג"כ שמבקשים שיסתלקו אויביו בעוה"ז כנ"ל, דהיינו נמי שכר מצוה בהאי עלמא ודו"ק. עכ"ל.¹¹

ויתפרש לפי דבריו מש"כ "היום לעשותם", פי' דרק אז אמרין ולמחר ליטול שכרם, משא"כ במצות שנעשו ממילא ע"י תשובה מאהבה, איכא שכר בהאי עלמא.

בשנות אליהו (זרעים ח"א) בליקוטים מהגר"א, דין וחשבון, "דין" שדנין אותו על שעבר עבירה, ו"חשבון" הוא בשעה שעשה העבירה, באותה שעה היה יכול לעשות מצוה או ללמוד, וזה חשבון שמחשבים העתים ורגעים שהיו לריק ומענישין אותו על זה, מלבד שעונשין אותו על העבירה גופה שעשה, עכ"ל.

ובהקדמה **לשו"ת בית אפרים** (או"ח) בד"ה ועוד מעלה יתירה בשמחה של מצוה שזה מורה שהוא עובד מאהבה ולכן שמחה היא לו שעשה נחת רוח למי שאמר ונעשה רצונו וכו'. **וראיתי בסוף ספר שנות אליהו** וכו', ולפי' נראה דאם חזר בו ועשה תשובה אם הוא עושה תשובה מאהבה הוא פטור גם מהחשבון, כיון שכך הוא המדה שיחשבו הזדונות לזכויות, נמצא דאיגלאי מלתא למפרע שלא היה כאן זמן לבטלה כלל.¹²

ולהמתבאר מתיישבים שפיר ב' הפסוקים, משום דבאמת שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ושכרם שמור לעוה"ב, אבל אמרה התורה והיה עקב תשמרון פי' אם תקיימו המצוות בשמחה ואז תזכו להמעלה של תשובה מאהבה דזדונות נעשים זכויות, והתשלום על זכויות הללו שנעשו מן הזדונות משתלם בעולם הזה וכמו שנתבאר בדברי יציב, ואז יתקיים מש"כ ואהבך וברכך והרבך וגו'.

ט-ט-

"תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מִלֵּב כָּל" (כי תבא כח מז).

ונראה דיש לפרש עפ"י מה שנתבאר - דכל שעובד בשמחה שאז הזדונות נעשים זכויות ושכרן בעוה"ז, א"כ היו באים כל הברכות עליו גלל השכר של הזכויות, והם היו מגינים מפני התוכחות. אבל כאשר גם העבודת ה' היה בלא שמחה, ולא היה לו השכר עבור הזכויות, אז לא היה מגין מפני התוכחות.

-לתגובות בתא קולי: 152-2-6243666-

-ובפקס: 02-6259754-

¹⁰ **בפרדס יוסף** (אמור אות פז) דזדונות שנעשו זכויות עדיף מעשיית זכויות שיתכן שחסר הכוונה, משא"כ כשנעשים הזכויות מהזדונות אין חסרון של כוונה, ולהמתבאר בפרדס שאול הוי שפיר שכרן בעוה"ז, ודו"ק.
¹¹ וכבר כתב כן עדרי"י **בדרשות מהרא"י** לראה"ש. ועי' מש"כ עדרי"י **בדברי יואל** (ר"ה מא ב) בד"ה או יאמר.

¹² עיי'ש שפירש עפ"י את דברי התנחומא (אמור פי' כב, הובא בטור או"ח סי' תקפא) דחג הסכות נקרא ראשון לחשבון עונות, ועי' מש"כ בזה בישועות יעקב (ואתחנן ג כו).